

Datum van
inontvangstneming

:

23/07/2021

Zaak C-335/21

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

27 mei 2021

Verwijzende rechter:

Juzgado de Primera Instancia n.º 10 bis de Sevilla (Spanje)

Datum van verwijzing:

24 mei 2021

Verzoekende partij:

■■■■■

Verwerende partij:

■■■■■

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Procedure inzake honorariavorderingen („jura de cuentas”-procedure) – Honoraria van advocaten voor diensten verleend aan hun cliënten – Vaststelling van de honoraria van advocaten op basis van een indicatief tariefstelsel van een orde van advocaten – Beschikking van de griffier inzake honoraria – Beroep bij de rechter tegen die beschikking

Voorwerp en rechtsgrondslag van het verzoek om een prejudiciële beslissing

Richtlijn 93/13/EEG – Oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten - Overeenkomst tot het verrichten van juridische diensten – Gerechtelijke procedure tot invordering van honoraria door een advocaat – Procedure waarbij de mogelijkheid voor de rechter om ambtshalve het oneerlijke karakter van bedingen in consumentenovereenkomsten te toetsen, wordt beperkt – Richtlijn 2005/29/EG – Oneerlijke handelspraktijken

Prejudiciële vragen

1. Is het in overeenstemming met *richtlijn 93/13 en het doeltreffendheidsbeginsel, gelezen in samenhang met het recht op een doeltreffende voorziening in rechte krachtens artikel 47 van het Handvest*, dat bij een summiere procedure tot invordering van honoraria door een advocaat, de rechter niet de mogelijkheid heeft om ambtshalve te onderzoeken of de bedingen in een consumentenovereenkomst oneerlijk zijn, aangezien de procedure in geen enkel stadium voorziet in de tussenkomst van de rechter, tenzij de cliënt de vordering betwist en een van de partijen vervolgens de rechter verzoekt om herziening van de onherroepelijke beschikking van de griffier?
2. Is het in overeenstemming met *richtlijn 93/13 en het doeltreffendheidsbeginsel, gelezen in samenhang met het recht op een doeltreffende voorziening in rechte krachtens artikel 47 van het Handvest*, dat een eventuele toetsing van het oneerlijke karakter door de rechter – ambtshalve of op verzoek van een partij – in dergelijke summiere procedures, plaatsvindt in het kader van een eventueel verzoek om herziening van een beschikking van een niet-rechterlijk orgaan, zoals de griffier, wanneer dat verzoek voorts in beginsel uitsluitend betrekking kan hebben op hetgeen in geding was gebracht in de beschikking en het aandragen van andere bewijzen dan de door partijen reeds overgelegde bewijsstukken niet toegestaan is?
3. Valt een beding in een overeenkomst tussen een advocaat en een consument, zoals het onderhavige beding, dat voorziet in de betaling van een honorarium in het specifieke geval dat de cliënt zich buiten medeweten of tegen het advies van het advocatenkantoor uit de gerechtelijke procedure terugtrekt alvorens deze is voltooid, of met de betreffende instelling tot een vergelijk komt, binnen de werkingssfeer van *artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13* omdat het een beding betreft dat ziet op het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst, in casu de prijs?
4. Indien de vorige vraag bevestigend wordt beantwoord, kan een dergelijk beding – waarmee het honorarium wordt vastgesteld onder verwijzing naar een tariefstelsel van een orde van advocaten, dat voorziet in verschillende, naargelang van het concrete geval toe te passen regels en waarvan geen melding is gemaakt in de voorafgaande informatie – dan worden beschouwd als duidelijk en begrijpelijk in de zin van *artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13*?
5. Indien de vorige vraag ontkennend wordt beantwoord, kan de opneming in een tussen een advocaat en een consument gesloten overeenkomst van een beding als het onderhavige – dat het honorarium van de advocaat vaststelt door louter te verwijzen naar een tariefstelsel van een orde van advocaten, dat voorziet in verschillende, naargelang van het concrete geval toe te passen regels en waarvan geen melding is gemaakt in het commerciële aanbod en in

■■■■■

de voorafgaande informatie – dan worden beschouwd als een oneerlijke handelspraktijk in de zin van richtlijn 2005/29?

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

- Artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie
- Richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten, overwegingen 21 en 24, alsmede de artikelen 3 en 4, artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1
- Richtlijn 2005/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2005 betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt, artikel 2, lid 1, onder d), en de artikelen 5, 6, 7 en 11

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

- Ley de Enjuiciamiento Civil (wetboek van burgerlijke rechtsvordering) (hierna: „LEC”)

Overeenkomstig artikel 35 LEC kunnen advocaten van de partij die zij hebben bijgestaan, betaling vorderen van de honoraria voor hun dienstverlening. Zodra een dergelijke schuldvordering is ingediend, eist de griffier van de schuldenaar dat hij het gevorderde bedrag betaalt of de schuldvordering betwist. In geval van betwisting van de vordering is het aan de griffier om het honorarium van de advocaat bij beschikking vast te stellen, op straffe van dwangsom indien de betaling niet plaatsvindt. Tegen deze beschikking kan bij de rechter een verzoek om herziening worden ingediend.

- Ley 2/1974 sobre Colegios Profesionales (wet op de beroepsorganisaties) van 13 februari 1974, zoals gewijzigd bij wet 25/2009 van 22 december 2009 (BOE nr. 308 van 23 december 2009).

Krachtens deze wet is het beroepsorganisaties verboden indicatieve schalen of andere maatstaven inzake beroepshonoraria vast te stellen, onverminderd hetgeen in de vierde aanvullende bepaling is vastgelegd. Volgens deze aanvullende bepaling kunnen beroepsorganisaties indicatieve criteria opstellen, uitsluitend met het oog op de raming van kosten en de invordering van advocatenhonoraria.

- Real Decreto (koninklijk besluit) 658/2001 van 22 juni 2001, ter goedkeuring van de Estatuto General de la Abogacía Española (algemeen statuut van de Spaanse advocatuur) (BOE nr. 164 van 10 juli 2001), in de op de feiten van het hoofdgeding toepasselijke versie

Het algemeen statuut van de Spaanse advocatuur, in de versie die van toepassing is op de feiten die in het hoofdgeding aan de orde zijn, bepaalt dat de advocaat recht heeft op een passende financiële vergoeding voor de verrichte diensten,

alsmede op vergoeding van de kosten die hij heeft moeten maken. Het bedrag van het honorarium wordt vrij overeengekomen tussen de cliënt en de advocaat, met inachtneming van de gedragsregels en normen inzake oneerlijke concurrentie. Ook wordt bepaald dat, bij gebreke van een uitdrukkelijk andersluidend beding, voor de vaststelling van de honoraria de indicatieve tarieven van de orde van advocaten waaronder de betrokken advocaat valt, als referentie in aanmerking kunnen worden genomen, tarieven die in elk geval een aanvulling vormen op hetgeen is overeengekomen en die worden toegepast in de gevallen waarin de wederpartij in de kosten wordt verwezen.

- Real Decreto Legislativo (koninklijk wetgevend besluit) 1/2007 van 16 november 2007 houdende goedkeuring van de geconsolideerde tekst van de Ley General para la defensa de los consumidores y usuarios y otras leyes complementarias (algemene wet ter bescherming van consumenten en gebruikers en andere aanvullende wetten) (BOE nr. 287 van 30 november 2007), in de formulering die ten tijde van de gebeurtenissen van kracht was

Artikel 20 van deze wet bepaalt dat handelspraktijken, indien dit niet reeds duidelijk uit de context blijkt, ten minste de volgende informatie moeten bevatten: de volledige definitieve prijs, inclusief belastingen, met, in voorkomend geval, een uitsplitsing van het bedrag van eventuele verhogingen of kortingen die op het aanbod van toepassing zijn, en eventuele extra kosten die aan de consument of gebruiker worden doorberekend. In alle andere gevallen waarin de prijs wegens de aard van het goed of de dienst niet nauwkeurig in het commerciële aanbod kan worden bepaald, wordt de berekeningsgrondslag vermeld, zodat de consument of gebruiker de prijs kan controleren. Ook wanneer de aan de consument of gebruiker in rekening te brengen extra kosten om objectieve redenen niet vooraf kunnen worden berekend, dient informatie te worden verstrekt over het feit dat dergelijke extra kosten bestaan en, indien bekend, het geraamde bedrag ervan.

Artikel 60 van deze wet bepaalt dat de ondernemer, alvorens een overeenkomst te sluiten, aan de consument of gebruiker op duidelijke, begrijpelijke en aan de omstandigheden aangepaste wijze relevante, waarheidsgetrouwe en toereikende informatie moet verstrekken over de wezenlijke kenmerken van de overeenkomst, met name over de juridische en financiële voorwaarden ervan, en over de goederen of diensten waarop de overeenkomst betrekking heeft.

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure in het hoofdgeding

- 1 Op 9 februari 2017 hebben mevrouw ██████ (hierna: „cliënte”) en de advocaat mr. ██████ (hierna: „advocaat”) een overeenkomst tot het verrichten van juridische diensten gesloten, ertoe strekkend dat laatstgenoemde de terugbetaling van bepaalde bedragen zou vorderen die cliënte aan een bankinstelling had betaald op grond van bepaalde onrechtmatige bepalingen.
- 2 Deze overeenkomst tot het verlenen van juridische diensten bevatte een beding waarin was bepaald dat cliënte zich ertoe verbond de instructies van de advocaat

■■■■■

op te volgen en dat, indien cliënte zich om welke reden dan ook zou terugtrekken vóór het einde van de gerechtelijke procedure of indien cliënte buiten medeweten of tegen het advies van de advocaat een overeenkomst met de bank zou sluiten, zij aan de advocaat een bedrag zou moeten betalen voortvloeiend uit de toepassing van de Baremo del Colegio de Abogados de Sevilla para Tasación de Costas (tarieflijst van de orde van advocaten van Sevilla voor de raming van de kosten), met betrekking tot de ingediende rechtsvordering.

- 3 Vóór de ondertekening van deze overeenkomst had de advocaat cliënte in een handgeschreven nota op de hoogte gesteld van de voorwaarden met betrekking tot de prijs van de juridische diensten. Er is geen bewijs dat deze nota specifieke informatie gaf over het beding in kwestie. Cliënte verklaart ook dat zij contact met de advocaat heeft opgenomen via een advertentie op Facebook, waarin evenmin melding werd gemaakt van het beding.
- 4 Op 22 februari 2017 diende de advocaat een buitengerechtelijke vordering in bij de bank voordat de gerechtelijke procedure werd aangespannen.
- 5 Cliënte ontving op een niet nader genoemde dag op haar huisadres een antwoord van de bank, gedateerd 2 juni 2017, waarin deze de buitengerechtelijke vordering aanvaardde en aanbod om haar een bedrag van 870,67 EUR terug te betalen dat te veel was betaald.
- 6 Op 12 juni 2017 heeft de advocaat bij de verwijzende rechterlijke instantie (rechter in eerste aanleg, rechtbank nr. 10 bis Sevilla, Spanje) een vordering ingesteld tot terugbetaling van de bedragen die cliënte te veel had betaald op grond van de onrechtmatige bepalingen die zij met de bank was aangegaan.
- 7 Cliënte besloot het aanbod van de bank te aanvaarden.
- 8 De advocaat stuurde op 13 juni 2017 per burofax een brief aan cliënte waarin hij te kennen gaf dat hij na het gesprek dat hij die ochtend met haar had gevoerd, nogmaals aangaf het er niet mee eens te zijn dat zij, ondanks dat de rechtszaak reeds was aangespannen, het aanbod van de bank had aanvaard.
- 9 Op 25 september 2017 werd bij de verwijzende rechterlijke instantie een brief ingediend waarin werd meegedeeld dat cliënte de rechtsvordering had ingetrokken. Bijgevolg werd de procedure beëindigd.
- 10 Op 13 november 2017 heeft de advocaat bij de verwijzende rechterlijke instantie in het kader van de procedure inzake honorariavorderingen een verzoek om honoraria ingediend voor een bedrag van 1.105,50 EUR, vermeerderd met de belasting over de toegevoegde waarde (btw), zijnde in totaal 1.337,65 EUR. Dit bedrag is het resultaat van de toepassing van het tariefstelsel van de orde van advocaten van Sevilla.
- 11 Cliënte, bijgestaan door een toegevoegde advocaat, heeft het gevorderde honorarium aangevochten op grond dat het onverschuldigd was. De advocaat is

van dit verzoek tot afwijzing in kennis gesteld, maar heeft binnen de gestelde termijn geen bezwaren aangevoerd. De griffier heeft bij beschikking van 15 oktober 2020 het verzoek afgewezen, het aan de advocaat verschuldigde bedrag vastgesteld op 1.337,65 EUR, met verlening van een betalingstermijn van vijf dagen op straffe van een dwangsom. Cliënte heeft bij de verwijzende rechter een verzoek om herziening van de beschikking ingediend. Het verzoek werd ontvankelijk verklaard en de advocaat werd hiervan in kennis gesteld, zodat hij het kon aanvechten. De advocaat heeft schriftelijk bezwaar gemaakt en verzocht om afwijzing van het door cliënte ingestelde verzoek, met verwijzing van haar in de kosten.

- 12 De verwijzende rechter heeft vragen over de behandeling van het verzoek om herziening en heeft besloten het onderhavige verzoek om een prejudiciële beslissing in te dienen.

Voornaamste argumenten van partijen in het hoofdeding

- 13 Cliënte betoogt dat de met de advocaat gesloten overeenkomst oneerlijk is, onder meer omdat zij een beding bevat volgens hetwelk, in geval dat afstand wordt gedaan van de vordering, het honorarium wordt berekend op basis van een tabel. Zij voegt daaraan toe dat deze overeenkomst niet overeenstemt met de informatie die de advocaat haar vóór de ondertekening ervan heeft verstrekt, aangezien hij haar heeft gezegd dat het honorarium 10 % zou bedragen van hetgeen zij zou ontvangen, welk bedrag zij reeds heeft betaald. Cliënte betoogt voorts dat het bestreden beding niet van toepassing is, aangezien er geen sprake was van een werkelijke intrekking nu de rechtsvordering nog niet in behandeling was genomen. Zij stelt ook dat de advocaat de vordering heeft ingesteld met als enig doel een hoger honorarium te verkrijgen. Bijgevolg vordert zij dat de beschikking van de griffier wordt vernietigd en dat het door de advocaat gevorderde honorarium onverschuldigd wordt verklaard.
- 14 De advocaat voert aan dat er geen sprake is van oneerlijke bedingen, dat hij cliënte door middel van een burofax heeft gewaarschuwd voor de gevolgen van het bereiken van een eigen akkoord met de bank, dat de gerechtelijke procedure was aangespannen voordat cliënte een akkoord met de bank had bereikt en dat de werkzaamheden voor het aanspannen van de gerechtelijke procedure en andere kosten door hem werden gedragen. Bijgevolg verzoekt hij om afwijzing van de door cliënte ingestelde vordering en om verwijzing van laatstgenoemde in de kosten.

Korte motivering van het verzoek om een prejudiciële beslissing

- 15 Enerzijds is er een procedurele kwestie en anderzijds een inhoudelijke kwestie.
- 16 Wat de procedurele kwestie betreft (die de eerste en de tweede prejudiciële vraag omvat), kunnen advocaten in Spanje de honoraria die hun cliënten hun

■■■■■

verschuldigd zijn voor diensten die zij in eerdere gerechtelijke procedures hebben verleend, bij de rechter vorderen via verschillende wegen, waaronder de procedure voor het claimen van juridische kosten.

- 17 De procedure tot invordering van honoraria is een summere procedure met beperkte waarborgen die enkel tot doel heeft dat cliënten op straffe van een dwangsom de aan hun raadsman verschuldigde honoraria betalen. De behandeling van deze procedure valt onder de verantwoordelijkheid van de griffier, die volgens de rechtspraak van de Tribunal Constitucional (grondwettelijk hof, Spanje) en het arrest van het Hof van Justitie van 16 februari 2017, ■■■■■ ■■■■■ (C-503/2015, EU:C:2017:126), geen rechterlijke functies uitoefent. In het kader van de procedure tot invordering van honoraria beoordeelt de griffier de gepastheid van de honoraria voor de beroepsprestaties van de advocaat, beslist hij over de rechten van de advocaat ten aanzien van de partij die hem haar verdediging heeft toevertrouwd en bepaalt hij het bedrag van hetgeen verschuldigd is.
- 18 De procedure tot invordering van honoraria kan betrekking hebben op overeenkomsten die onder richtlijn 93/13 vallen, aangezien volgens het arrest van het Hof van Justitie van 15 januari 2015, ■■■■■ (C-537/13, EU:C:2015:14), overeenkomsten tussen advocaten en hun cliënten onder deze richtlijn vallen. Deze procedure is echter zo opgezet dat het mogelijk is dat de rechter een dergelijke overeenkomst nooit zal onderzoeken. De rechter treedt slechts op indien de cliënt de vordering tot betaling van het honorarium betwist en een van de partijen een verzoek instelt tot herziening van de beschikking van de griffier die zich heeft uitgesproken over deze kwestie. De procedure voorziet dus niet in de mogelijkheid dat de rechter op een bepaald moment in de procedure ambtshalve controleert of de bedingen in de overeenkomst mogelijk misbruik opleveren.
- 19 Hoewel de rechtspraak van het Hof bepaalt dat de rechter ambtshalve moet onderzoeken of een beding oneerlijk is, zodra hij over voldoende feitelijke en juridische gegevens beschikt, is het niettemin juist dat de specifieke kenmerken van de procedure tot invordering van honoraria moeten worden verduidelijkt. Deze kenmerken zijn: het feit dat de griffier geen rechterlijke instantie is, het summere karakter van de procedure en de vorm van de tussenkomst van de rechter, die beperkt is tot de laatste fase van de procedure en tot het geval waarin, nadat de cliënt ervoor heeft gekozen de vordering tot betaling van de honoraria te betwisten, een van de partijen vervolgens besluit om tegen de beschikking van de griffier beroep tot herziening in te stellen. Er zij ook op gewezen dat het in een dergelijk geval in het algemeen nodig zal zijn materiële kwesties te analyseren, zoals de aard van het betwiste beding, de mate van informatieverstrekking of het verbindende karakter van de overeenkomst, welke moeilijk te onderzoeken zijn in het eindstadium van een summere procedure waarin slechts zeer beperkte ruimte bestaat voor het aanvoeren van stellingen en bewijs.

- 20 Anderzijds is het weliswaar juist dat de cliënt een beroep zou kunnen doen op een latere declaratoire procedure om het oneerlijke karakter van de bedingen in de met de advocaat gesloten overeenkomst in te roepen, maar het lijkt niet in overeenstemming met het doeltreffendheidsbeginsel van richtlijn 93/13 om de cliënt te dwingen een beroep te doen op een dergelijke procedure, waarbij de tussenkomst van een advocaat verplicht is en die in geval van verwerping tot een eventuele veroordeling in de kosten kan leiden. Wat de tenuitvoerleggingsprocedure voor de invordering van honoraria betreft, is het een feit dat, zodra de procedure inzake honorariavorderingen is voltooid, de inleiding van de tenuitvoerleggingsfase, waarin de rechter tussenbeide komt, afhangt van het initiatief van de advocaat (het is mogelijk dat de cliënt vrijwillig betaalt en dat het zelfs niet nodig is om de procedure te initiëren); bovendien voorziet de tenuitvoerleggingsprocedure niet in de mogelijkheid voor de consument om het oneerlijke karakter van de bedingen aan te voeren.
- 21 Het is bekend dat het Hof van Justitie in de beschikking van 25 oktober 2018, ██████████ (C-426/17, EU:C:2018:858), heeft verklaard dat „in het kader van een procedure die tot de bevoegdheid van de griffier behoort, zoals de procedure in het hoofdgeding, het de taak van de uitvoerende rechter is die bevoegd is om een dwangbevel tot betaling van het verschuldigde bedrag uit te vaardigen, om – zo nodig ambtshalve – het eventuele oneerlijke karakter te onderzoeken van een contractueel beding dat is opgenomen in de tussen een advocaat of procesvertegenwoordiger en de cliënt van die advocaat of procesvertegenwoordiger gesloten overeenkomst. Die uitspraak is echter ontleend aan het arrest van 16 februari 2017, ██████████ ██████████ (C-503/15, EU:C:2017:126), zij het kennelijk in een andere betekenis. Het arrest ██████████ ██████████ lijkt inderdaad te gaan over de vraag welke instantie bevoegd is om het verzoek om een prejudiciële beslissing in te dienen, zonder evenwel tot de conclusie te komen dat de procedure inzake honorariavorderingen in lijn is met het Unierecht omdat bij deze procedure de rechter het oneerlijke karakter kan toetsen in de executiefase. In dit verband heeft het Hof van Justitie herhaaldelijk geoordeeld dat de toetsing van het oneerlijke karakter moet plaatsvinden voordat de tenuitvoerlegging tegen een consument plaatsvindt [zie bijvoorbeeld Profit Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711), punten 44, 61 tot en met 64, en 71].
- 22 In het licht van al deze overwegingen rijst de vraag of de procedure tot invordering van honoraria in overeenstemming is met richtlijn 93/13 en het daarin neergelegde doeltreffendheidsbeginsel, gelezen in samenhang met het recht op een doeltreffende voorziening in rechte krachtens artikel 47 van het Handvest.
- 23 Wat de materiële vraag betreft (die de derde tot en met de vijfde prejudiciële vraag omvat), moet de aard worden verduidelijkt van het beding in de tussen de advocaat en cliënte gesloten overeenkomst dat ziet op de vaststelling van het honorarium dat verschuldigd is ingeval cliënte om welke reden ook afziet van de procedure alvorens deze is beëindigd, of buiten medeweten of tegen het advies van de advocaat in een overeenkomst met de bank sluit.

-
- 24 Voor het geval dat het Hof oordeelt dat de nationale rechter in het kader van de procedure inzake honorariavorderingen en bij de behandeling van het verzoek tot herziening mag onderzoeken of de bedingen eventueel oneerlijk zijn, rijst de vraag of het bestreden beding valt binnen de werkingssfeer van artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13, zoals uitgelegd door het Hof.
 - 25 Het betwiste beding zou eerder als een schadevergoedings- of boetebeding kunnen worden beschouwd dan als een beding dat rechtstreeks naar de prijs verwijst, aangezien het voor een bijzonder geval is bedoeld, namelijk de terugtrekking van de cliënt nadat de procedure is aangespannen of de eenzijdige overeenkomst van de cliënt met de bankinstelling. Indien het beding als een onderdeel van de prijs wordt beschouwd, kan het als misbruik worden beschouwd indien het beding niet duidelijk en begrijpelijk is geformuleerd. De aard van het beding zal derhalve bepalend zijn voor het soort analyse dat moet worden uitgevoerd en het soort toetsing waaraan het kan worden onderworpen.
 - 26 Indien het betrokken beding moet worden geacht binnen de werkingssfeer van artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 te vallen, moet voor de beslechting van het geschil worden nagegaan of het als duidelijk en begrijpelijk kan worden beschouwd. Deze twijfel rijst omdat het beding in kwestie geen exact bedrag of zelfs geen percentage van de bedragen of een berekeningssysteem vaststelt, maar verwijst naar het indicatieve tariefstelsel dat door een orde van advocaten is opgesteld.
 - 27 Deze tariefstelsels werden goedgekeurd door de advocatenorden. De wet op de beroepsorganisaties heeft, na te zijn gewijzigd bij wet 25/2009, de vaststelling van tariefstelsels of leidraden voor honoraria verboden, met uitzondering van het louter indicatieve gebruik ervan bij de gerechtelijke procedure ter raming van de kosten en die inzake de invordering van honoraria. Voor die procedures bepaalt de LEC dat een verslag van de orde van advocaten wordt gevraagd over de gepastheid van de door de advocaten gevorderde honoraria. Het algemeen statuut van de advocatuur dat van kracht was op het ogenblik van de ondertekening van de overeenkomst tussen cliënte en de advocaat, bepaalde dat, bij gebreke van een uitdrukkelijke overeenkomst, voor de vaststelling van het honorarium rekening moest worden gehouden met de tariefstelsels, hoewel een dergelijke bepaling in strijd is met de bij wet 25/2009 doorgevoerde hervorming van de wet op de beroepsorganisaties. In casu heeft de advocaat, zoals in de overeenkomst tussen cliënte en de advocaat is vastgelegd, gebruikgemaakt van het tariefstelsel om zijn honorarium vast te stellen ingeval cliënte zich terugtrekt of buiten zijn medeweten of tegen zijn advies een overeenkomst met de bank sluit.
 - 28 Evenwel is niet bewezen dat de advocaat cliënte in kennis heeft gesteld van de inhoud van het betwiste beding, aangezien de handgeschreven nota die hij haar heeft doen toekomen daarvan geen melding maakt en het beding evenmin duidelijk is vermeld in het contract dat beiden hebben ondertekend. Evenmin blijkt dat het tariefstelsel openbaar is, zodat cliënte er toegang toe had kunnen hebben. Voorts is men van mening dat het tariefstelsel niet duidelijk is

geformuleerd. Het bepaalt immers niet op welke grondslag de honoraria van de advocaat moeten worden berekend en verwijst naar verschillende regels, waarvan de keuze aan de advocaat wordt overgelaten. Hoewel het mogelijk is dat het exacte bedrag van de diensten niet kan worden vastgesteld op het ogenblik van de ondertekening van het contract, zou er een minimum moeten worden vereist voor de vaststelling van de berekeningsgrondslag op grond waarvan de cliënt in staat wordt gesteld het bedrag van de honoraria die hij of zij moet betalen, bij benadering te kennen.

- 29 Zoals het Hof van Justitie in verschillende arresten heeft geoordeeld, bijvoorbeeld in het arrest van 15 maart 2012, [REDACTED] (C-453/10, EU:C:2012:144), betekent het gebrek aan transparantie van een beding niet automatisch dat het als oneerlijk wordt beschouwd in de zin van artikel 3, lid 1, van de richtlijn. Voorts is de vaststelling van het oneerlijke karakter van een handelspraktijk een van de factoren waarop de bevoegde rechter zich overeenkomstig artikel 4, lid 1, van richtlijn 93/13 kan baseren om het oneerlijke karakter van de bedingen te beoordelen.
- 30 In dit verband dient te worden onderzocht of een beding in een tussen een cliënt en een advocaat gesloten overeenkomst, waarbij de honoraria van de advocaat worden vastgesteld onder verwijzing naar een tariefstelsel van een orde van advocaten, zonder dat in het commerciële aanbod of in de voorafgaande informatie naar dit beding wordt verwezen, kan worden aangemerkt als een oneerlijke handelspraktijk in de zin van richtlijn 2005/29.